

БЮЛЕТИН

бр.5/2026

„ЛЕГИТИМНОСТ И ОТЧЕТНОСТ ЗА ПО-ДОБРА ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА, ПОДАВАЩИ СИГНАЛИ ЗА НАРУШЕНИЯ“ (ЛЕО)

В този брой ще прочетете:

Страница 1-2: **Защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения като елемент от доброто корпоративно управление.**

Страница 3-6: **Защитата на подаващите сигнали и резултатите от Индекса за възприемане на корупцията: аналитичен поглед върху България и Румъния.**

Страница 7-11: **Защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения в Словакия: законодателна рамка и ключови промени през 2025–2026 г.**

Страница 12-15: **Fishrot скандалът: какво се случва и докъде стигна процесът?**

Страница 16-18: **Европейската награда за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения и победителят през 2026 г.**

Защитата на лицата, подаващи сигнали за нарушения като елемент от доброто корпоративно управление

г-н Калин Славов и г-жа Кремена Чобанова от Асоциация „Прозрачност без граници“ по време на обучението „Защита на лицата подаващи сигнали за нарушения“, което се проведе на 15 и 16 януари 2026 г. в Съюза на юристите в България.

Асоциация „Прозрачност без граници“ даде старт на годината с двудневно обучение, насочено към практическото прилагане на процедурите за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения, тема с нарастващо значение не само за публичния сектор, но и за бизнеса.

В обучението се включиха представители на държавни и местни институции, както и експерти, работещи в сферата на вътрешния контрол и управлението на риска. Обменът на опит очерта редица сходства между публичния и частния сектор, особено по отношение на изграждането на ефективни вътрешни канали за подаване на сигнали за нарушения и реакция при нередности.

Фокусът през първия ден беше поставен върху регулаторните изисквания и отговорностите на организациите при гарантиране на защита за подаващите сигнали

Бяха разгледани ключови принципи като конфиденциалност, защита от ответни действия и обективно разглеждане на сигналите, елементи, които все по-често се възприемат като част от стандартите за добро корпоративно управление и съответствие (compliance).

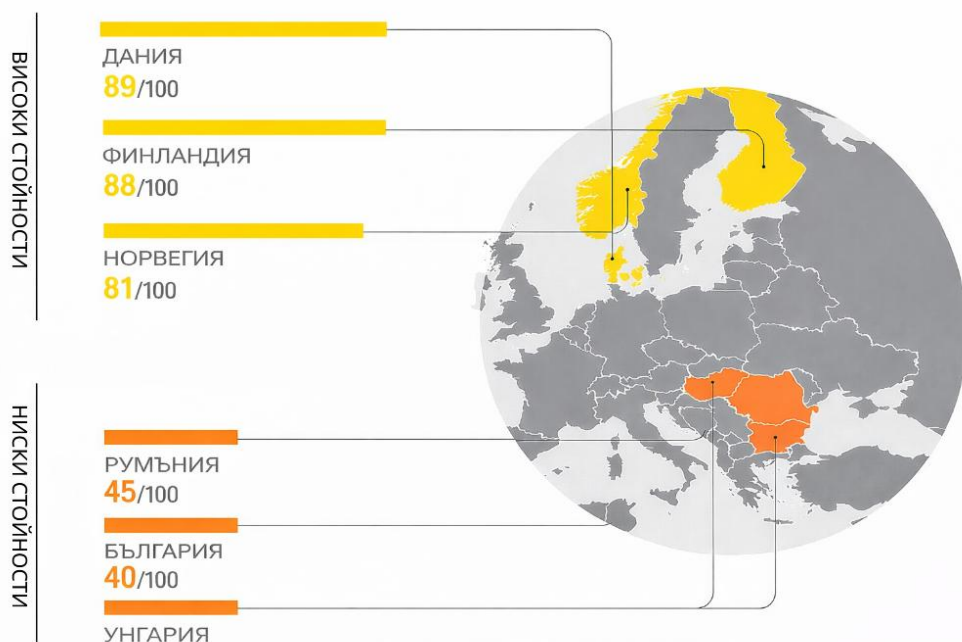
В рамките на втория ден участниците се запознаха с международни практики и конкретни инструменти изграждане на независими канали за подаване на сигнали, ясно дефинирани срокове за реакция, както и системи за проследимост и отчетност. Подобни механизми са ключови за ранното идентифициране на рискове, ограничаване на потенциални загуби и защита на репутацията на организацията.

По време на дискусиите участниците подчертаха, че ефективните системи за подаване на сигнали не следва да се разглеждат единствено като нормативно изискване, а като стратегически инструмент за управление на риска и изграждане на доверие, както вътре в организацията, така и спрямо външни заинтересовани страни.

Обучението се осъществява в рамките на инициативата „ЛЕО – Легитимност и отчетност за по-добра защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения“, реализиран с подкрепата на Европейската комисия по програма CERV и в партньорство с Transparency International Romania.

Защитата на подаващите сигнали и резултатите от Индекса за възприемане на корупцията: аналитичен поглед върху България и Румъния

Данните от Индекса за възприемане на корупцията за 2025 година, източник: Transparency International

Защитата на лицата, подаващи сигнали за нарушения, постепенно се превърна в ключов тест за ефективността на антикорупционните политики в Европейския съюз. Приемането на Директива (ЕС) 2019/1937 постави ясна нормативна рамка и въведе минимални стандарти за защита, но натрупаният опит показва, че същественото предизвикателство остава на ниво прилагане.

В този контекст Индексът за възприемане на корупцията на Transparency International може да се разглежда като индиректен индикатор за това доколко тези механизми функционират в действителност. Макар индексът да измерва възприятията за корупция

в публичния сектор, то той отразява натрупаното обществено и експертно усещане за ефективността на институциите, включително способността им да откриват и санкционират нарушения.

Стагнация като сигнал за системни дефицити

Данните за периода 2019–2025 г. очертават сходен модел за България и Румъния, а именно липса на устойчив напредък, въпреки въведените законодателни промени.

Румъния поддържа относително стабилни стойности в Индекса за възприемане на корупцията:

2019: 44 | 2020: 44 | 2021: 45 | 2022: 46 | 2023: 46 | 2024: 46 | 2025: 45

Тази ограничена динамика може да се тълкува като знак за частично функциониращи механизми, налични формално, но с недостатъчен капацитет да доведат до качествена промяна.

България показва по-изразена нестабилност:

2019: 43 | 2020: 44 | 2021: 42 | 2022: 43 | 2023: 45 | 2024: 43 | 2025: 40

Спадът през 2025 г. е особено показателен, тъй като се случва в контекст на вече въведена нормативна рамка за защита на подаващите сигнали. Това подсказва, че проблемът не е в липсата на правила, а в тяхната ограничена ефективност.

Една от основните функции на защитата на подаващите сигнали е да „отключи“ информация за нарушения, която иначе остава скрита. В този смисъл тя изпълнява ролята на катализатор за целия антикорупционен процес.

Когато този механизъм не работи ефективно, се наблюдават няколко последователни ефекта:

- намалена готовност за подаване на сигнали поради страх от репресии или недоверие в институциите;
- ограничен поток от информация към компетентните органи;
- по-ниска ефективност на разследванията и санкциите;
- устойчивост на корупционните практики;

От тази гледна точка стагнацията в резултатите за България и Румъния може да се разглежда не просто като статистически факт, а като индикатор за „прекъсване“ именно в този механизъм.

Разривът между правна рамка и практическо прилагане

И в двете държави се наблюдава характерен разрив между формалното въвеждане на изискванията на директивата и тяхното реално функциониране.

Основните предизвикателства могат да се обобщят в няколко направления:

- Институционален капацитет – органите, отговорни за разглеждане на сигнали, често разполагат с ограничени ресурси и експертиза;
- Независимост и доверие – съмненията в безпристрастността на институциите възпират потенциалните податели на сигнали;
- Практическа защита срещу ответни действия – дори при наличие на законови гаранции, тяхното прилагане остава непоследователно;
- Организационна култура – както в публичния, така и в частния сектор сигнализирането често се възприема като риск, а не като инструмент за подобрене.

Тези фактори създават среда, в която формално съществуващите механизми не генерират очаквания ефект.

Значението на ефективната защита като системен инструмент

Опитът на България и Румъния показва, че защитата на подаващите сигнали не може да бъде разглеждана изолирано. Тя е част от по-широка екосистема, включваща правоприлагащи органи, съдебна система, административен капацитет и ниво на обществено доверие.

В този смисъл ефективната защита има двоен ефект:

- директен – улеснява разкриването на конкретни нарушения;
- косвен – сигнализира за работещи институции и повишава доверието, което от своя страна влияе върху възприятията за корупция.

Липсата на реални резултати в Индекса показва, че този двоен ефект все още не е постигнат в достатъчна степен.

Данните за България и Румъния ясно показват, че наличието на нормативна рамка, включително Директива (ЕС) 2019/1937, е необходима, но не и достатъчна предпоставка за ефективна борба с корупцията.

Качеството на прилагане, включително реалната защита на лицата, подаващи сигнали се оказва решаващият фактор. Без гаранции за безопасност и доверие, механизмите за сигнализиране остават с ограничено въздействие, а това неизбежно се отразява и в устойчиво ниските или влошаващи се резултати в Индекса за възприятие на корупцията.

В този контекст укрепването на практическите механизми за защита следва да бъде разглеждано не като формално изискване, а като стратегически приоритет за подобряване на ефективността на антикорупционните политики както в България, така и в Румъния.

Защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения в Словакия: законодателна рамка и ключови промени през 2025–2026 г.

Словакия е сред държавите в Европейския съюз, които сравнително рано изградиха специална система за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения. Основният нормативен акт е Закон № 54/2019 за защита на лицата, подаващи сигнали за противообществена дейност, който урежда условията за подаване на сигнали, механизмите за защита срещу репресии и правомощията на специализирания държавен орган – Службата за защита на подателите на сигнали.

Законът от 2019 г. заменя по-ранната уредба от 2014 г. и има за цел да осигури по-ефективна защита на служители и други лица, които сигнализират за корупция, злоупотреби, финансови престъпления или други форми на противообществена дейност. Новият режим създава независим орган, който е Службата за защита на подателите на сигнали и разширява правата на подателите, включително в наказателни и административни производства.

След приемането на Директива (ЕС) 2019/1937 относно защитата на лицата, подаващи сигнали за нарушения на правото на Съюза Словакия извършва допълнителни изменения, за да хармонизира националното право с европейските изисквания. През 2023 г. са въведени по-строги задължения за работодателите относно вътрешните канали за подаване на сигнали, както и по-високи санкции при неизпълнение.

Словашкото законодателство предвижда няколко ключови гаранции:

- защита срещу уволнение, понижение, дисциплинарни санкции и други форми на ответни действия;
- възможност за подаване на сигнали чрез вътрешни или външни канали;
- задължение за работодателите да изградят механизми за приемане и разглеждане на сигнали;
- конфиденциалност на самоличността на подателя;
- административни санкции срещу работодатели, които нарушават закона.

Законът изрично постановява, че подаването на сигнал не представлява нарушение на задължението за поверителност, освен в ограничени случаи като класифицирана информация, адвокатска тайна или определени форми на професионална тайна.

Промените през 2025 г.

През 2025 г. законът претърпява няколко изменения, сред които особено значение има новия Закон № 157/2025. Актуализираното законодателство включва промени, свързани с функционирането на системата за защита и процедурите за разглеждане на сигнали.

Паралелно с това различни министерства и публични институции приемат вътрешни правила за обработване на сигнали. Например словашкото Министерство на туризма и спорта издава специална директива относно вътрешната система за проверка на сигнали през 2025 г.

Политически спорове относно независимостта на службата

Най-сериозният обществен и международен дебат през 2025 г. възниква около намерението на правителството на министър-председателя Роберт Фицо да реорганизира или закрие действащата Служба за защита на подателите на сигнали.

През декември 2025 г. словашкият парламент одобрява законопроект за премахване на независимата служба и замяната ѝ с нов орган „Служба за защита на жертвите на престъпления и подателите на сигнали“, което създава риск от това да отслабва независимостта на системата и създава риск от политическо влияние върху защитата на лицата, подаващи сигнали за нарушения.

Според международни наблюдатели, включително представители на европейски институции, реформата може да противоречи на изискванията на правото на ЕС относно независимата защита на подателите на сигнали.

Президентът Петър Пелегрини първоначално налага вето върху законопроекта, изразявайки опасения относно прибързаното му приемане и потенциалното му

отражение върху европейските фондове и върховенството на правото.

Впоследствие управляващото мнозинство преодолява ветото и законът е приет окончателно, което предизвиква остри реакции от опозицията, неправителствени организации и международни антикорупционни структури.

Към март 2026 г. действа актуализирана версия на Закона № 54/2019 Z.z., включваща измененията от 2025 и 2026 г., включително новелата Закон № 44/2026 Z.z..

Тези изменения засягат:

- организацията на институционалната защита;
- процедурите по предоставяне и преразглеждане на защитен статут;
- правомощията на новосъздадените структури;
- процедурите за контрол върху работодателите

През 2026 г. продължават критиките от страна на европейски институции и международни организации. Особено внимание се обръща на възможността политическата власт да влияе върху предоставянето или отнемането на защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения.

В европейския обществен дебат Словакия започва все по-често да се посочва като пример за напрежение между формалното изпълнение на европейските директиви и реалната независимост на антикорупционните механизми.

Промените през 2025–2026 г. имат пряко отражение върху работодателите в Словакия, особено върху публичния сектор, финансовите институции, транспортния сектор, предприятията с над 50 служители.

Организациите са задължени да поддържат вътрешни канали за подаване на сигнали, да гарантират конфиденциалност и да предприемат мерки срещу ответни действия. Неспазването на тези задължения може да доведе до сериозни санкции.

Словашката система за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения, преминава през сериозна трансформация през 2025 и 2026 г. От една страна, законодателството продължава формално да следва стандартите на Европейския съюз. От друга страна, политическите промени и институционалната реорганизация пораждат съмнения относно независимостта и ефективността на защитата.

Развитието в Словакия показва, че ефективната защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения не зависи единствено от наличието на закон, а и от институционалната независимост, общественото доверие и реалната политическа воля за борба с корупцията.

Източници:

Slovak Republic. Act No. 54/2019 Z.z. on the Protection of Whistleblowers. 2019. Достъп: [Zákony pre ľudí: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2019-54](https://www.zakonypreludi.sk/zz/2019-54)

CMS Law. “Whistleblower Protection and Reporting Channels in Slovakia.” 2025 Достъп: CMS Law:

<https://cms.law/en/int/expert-guides/whistleblower-protection-and-reporting-channels/slovakia>

Reuters. “Slovak Government’s Revamp of Whistleblower Office Draws Criticism.” December 2, 2025. Достъп: Reuters: <https://www.reuters.com/world/slovak-governments-revamp-whistleblower-office-draws-criticism-2025-12-02/>

Fishrot скандалът: какво се случва и докъде стигна процесът?

Скандалът „Fishrot“ се превърна в един от най-мощните корупционни случаи в историята на Намибия и едновременно с това придоби международно значение заради участието на исландската риболовна компания Samherji, офшорни финансови схеми и съдебни производства в няколко държави, включително Великобритания.

Бързо припомняне на фактите: Как започва скандалът Fishrot?

Случаят избухна публично през 2019 г., след като изтекли документи, известни като „Fishrot Files“, разкриват предполагаема схема за подкупи и пране на пари, свързана с разпределянето на риболовни квоти в Намибия.

Според обвиненията, представители на Samherji са плащали милиони долари на високопоставени намибийски политици и бизнесмени, за да получат изгоден достъп до квоти за улов на сафрид (horse mackerel) в Атлантическия океан.

Сред обвиняемите са бившият министър на правосъдието Sacky Shanghala, бившият министър на рибарството Bernhard Esau, както и редица бизнесмени и посредници.

Разследването твърди, че чрез мрежа от компании и банкови трансфери са били прехвърлени над 300 милиона намибийски долара. Обвиненията включват корупция, рекет и организирана престъпност, пране на пари, злоупотреба със служебно положение, измама и укриване на средства.

Макар основният наказателен процес да се води в Намибия, скандалът достига и до британската съдебна система чрез дела, свързани с репутацията на Samherji и публичното разгласяване на информация за скандала.

Един от най-известните случаи във Великобритания е делото на компанията срещу исландския артист Oddur Eysteinn Friðriksson („Odee“), разглеждано от High Court of Justice.

Артистът създава сатиричен сайт, имитиращ корпоративната идентичност на Samherji, в който публикува фалшиво „извинение“ за ролята на компанията във Fishrot скандала. Samherji завежда дело за: нарушение на търговска марка, подвеждащо представяне.

През 2024 г. британският High Court се произнася в полза на компанията, като приема, че сайтът не е достатъчно ясно разграничен като пародия и може да заблуди потребителите. Решението предизвиква сериозни дебати относно свободата на художественото изразяване и корпоративния натиск върху критиците.

Развитие на основния процес през 2025–2026 г.

Смяна на съдията и ново забавяне

През 2025 г. процесът в Намибия претърпява ново забавяне, след като съдия Moses Chinhengo се оттегля от делото „по лични причини“. На негово място е назначен нов съдия. Това води до серия нови процесуални искания и жалби от страна на защитата.

Снимка: Официална уеб страница на Odee

Постоянни опити за отлагане

През януари 2026 г. съдът отхвърля нови искания за отлагане и постановява процесът да продължи през март 2026 г.

Съдията открито заявява, че част от обвиняемите използват „тактика за забавяне“ чрез непрекъснати жалби, искания за отвод, паралелни граждански производства и процедурни възражения.

По данни на съда, от 2021 г. до 2026 г. все още не е започнало реалното изслушване на свидетели, въпреки че делото е официално в съдебна фаза повече от четири години.

Неуспешни жалби на обвиняемите

През април и май 2026 г. няколко опита за обжалване са неуспешни и съдът отказва да спре делото, отхвърлени са искания за нови отлагания и съдията отказва да си направи отвод.

Наред с това Върховният съд на Намибия потвърждава запорите върху активи на обвиняемите, включително: банкови сметки, недвижими имоти, луксозни автомобили, чуждестранни активи.

Към май 2026 г. няма окончателни присъди, процесът все още е в предварителна и процедурна фаза, обвиняемите продължават да оспорват законността на доказателствата, съдът настоява делото най-накрая да премине към разпит на свидетели и същинско разглеждане по същество.

В същото време намибийските власти и назначените от съда синдици продължават да издирват активи в чужбина, включително имоти в Англия, Дубай, Испания, Южна Африка.

Fishrot вече се разглежда като символ на транснационалната корупция, използването на офшорни структури, слабия контрол върху международния риболовен бизнес и трудностите при наказателното преследване на политически елити.

Въпреки че Fishrot скандалът избухна още през 2019 г., към 2026 г. делото все още не е достигнало до окончателна присъда. Основният процес в Намибия продължава да се бави заради процедурни спорове, а паралелните дела във Великобритания и други юрисдикции показват колко международен е станал случаят.

Решенията на High Court of Justice, включително делото срещу артиста Odee, допълнително поставят въпроси относно границите между корпоративната репутация, общественото право на информация и свободата на изразяване в контекста на глобални корупционни скандали.

Източници:

Al Jazeera English. "Fishrot Files: The Corruption Scandal Rocking Namibia." YouTube видео, 13 ноември 2019 г. Достъп: <https://www.youtube.com/watch?v=WCNLpnh0IyE>

Menges, Werner. "Fishrot Case Appeal Attempt Fails." The Namibian, May 6, 2026. Достъп: The Namibia: <https://www.namibian.com.na/fishrot-case-appeal-attempt-fails/>

Европейската награда за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения и победителят през 2026 г.

Ellsberg Whistleblower Award

Courage is Contagious

През последните години защитата на лицата, подаващи сигнали за нарушения се превърна в една от ключовите теми в Европейския съюз, особено след приемането на Директива (ЕС) 2019/1937. Наред със законодателните промени, в Европа започнаха да се развиват и международни награди, които отличават хора и организации, разкрили корупция, злоупотреби и нарушения от значим обществен интерес.

Коя е най-известната европейска награда за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения?

Сред най-разпознаваемите международни отличия в Европа е наградата Ellsberg Whistleblower Award, организирана с подкрепата на международни организации за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения и свобода на словото, включително Whistleblowing International Network (WIN).

Наградата носи името на Даниел Елсберг, разкрил „Pentagon Papers“ през 1971 г. Отличието се присъжда на лица или организации, които чрез разкритията си са допринесли за прозрачност, обществен дебат, защита на демокрацията, правото на обществото да знае истината. Наградата включва и парична премия от 10 000 евро.

Кой спечели наградата през 2026 г.

Към май 2026 г. носител на международната награда Ellsberg Whistleblower Award 2026 е Andrés Olarte Peña.

Той е отличен с наградата не просто за това, че е разкрил вътрешна информация, а защото неговите действия водят до международно разследване срещу една от най-големите държавни компании в Латинска Америка, а именно колумбийската петролна корпорация Ecopetrol.

Документите, които той предоставя, съдържат хиляди вътрешни файлове и доказателства за сериозно замърсяване на околната среда, незаконно изгаряне на метан, прикриване на екологични инциденти, неизпълнение на задължения за подаване на сигнали, наблюдение и натиск срещу екоактивисти и предполагаеми връзки между корпоративни интереси, сили за сигурност и паравоенни групировки.

Andrés Olarte Peña работи в Ecopetrol между 2017 и 2019 г., първоначално като анализатор, а по-късно като екологичен съветник към вицепрезидента по устойчиво развитие. Според публикуваните данни той първо опитва да подаде сигнали вътрешно в компанията, но без резултат. След изчерпване на вътрешните механизми се свързва с международната организация Environmental Investigation Agency (EIA).

През март 2025 г. EIA публикува мащабния доклад „Crude Lies“ и базата данни „Iguana Papers“, основани основно на неговите разкрития. Паралелно с това BBC излъчва документалния филм „Colombia: Petroleum, Pollution and Paramilitaries“, който допълнително привлича международно внимание към случая.

Международното жури подчертава, че случаят на Olarte е пример за „изключителна смелост“, защото той поема огромен личен риск, за да разкрие нарушения с широко обществено значение. Според организаторите след разкритията си той е бил подложен на заплахи и принудително изгнание в Европа.

Макар наградата да има международен характер, тя постепенно се утвърждава като едно от най-значимите отличия в европейската общност.

Церемониите и събитията около наградата често се организират в европейски столици и са подкрепяни от организации за защита на журналисти, антикорупционни мрежи, правозащитни структури, европейски експерти по защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения.

Наградата придобива още по-голямо значение след скандалите LuxLeaks, Panama Papers, Fishrot, разкритията около данъчни убежища и международна корупция.

Именно поради това международни награди като Ellsberg Award имат не само символична, но и политическа тежест, те насочват общественото внимание към лица, които често поемат сериозен личен и професионален риск в името на обществения интерес.

Източници:

Ellsberg Whistleblower Award – официален сайт (2026): The International Ellsberg Whistleblower Award. Извлечено от Ellsberg Whistleblower Award: <https://ellsberg-award.org/>

Whistleblowing International Network. (2026, March 12). Ellsberg Whistleblower Award Ceremony 2026. Извлечено от Whistleblowing International Network: <https://whistleblowingnetwork.org/News-Events/Events/Archive/Ellsberg-Whistleblower-Award-Ceremony-2026>

Проектът ЛЕО се изпълнява от:

две организации на гражданското общество и двете част от движението на Transparency International - Transparency International Romania и Асоциация Прозрачност без граници.

Transparency International Romania и Асоциация “Прозрачност без граници” имат богат опит свързан с подаването на сигнали. И двете организации имат центрове за подаване на сигнали и предоставят безплатни правни консултации и препоръки на граждани, решени да сезират институциите относно случаи на корупция и да защитят законните си права. И двете неправителствени организации имат опит в насърчаването и защитата на лицата, подаващи сигнали нарушения.

От друга страна, предизвикателствата свързани с каналите за подаване на нарушения и възможната защита на лицата в Румъния и България са сходни. Следователно сътрудничеството между двете организации е взаимно полезно.

Съвместната работа между неправителствените организации и държавните институции ще засили правните рамки и стратегии, за да осигурят цялостна защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения.

Програма „Граждани, равенство, права и ценности“

Програма „Граждани, равенство, права и ценности“ (CERV) има за цел да защитава и насърчава правата и ценностите, заложиени в Договорите на ЕС и Хартата на основните права, по-специално чрез подкрепа на активните организации на гражданското общество на местно, регионално, национално и транснационално ниво.

Програмата CERV се стреми да подкрепя и развива отворени, основани на права, демократични, равнопоставени и приобщаващи общества, чиято основа са принципите на върховенството на закона. Това включва наличието на активно и силно гражданско общество, което насърчава демократичното, гражданското и социалното участие на хората и развива богатото многообразие на европейското общество въз основа на нашите общи ценности, история и памет.

Програмата „Граждани, равенство, права и ценности“ (CERV) започна през 2021 г. и ще се изпълнява в продължение на седем години до 2027 г. Тя бе създадена заедно с програма „Правосъдие“ за периода 2021-2027 г. по линия на фонд „Правосъдие, права и ценности“.

Организациите на гражданското общество, действащи на местно, регионално, национално и транснационално равнище, както и други заинтересовани страни, могат да кандидатстват за финансиране по програмата за инициативи, които имат за цел насърчаване на ангажираността на гражданите, равенство за всички и защита и утвърждаване на ценностите на ЕС и на правата.

Проектът „Легитимност и отчетност за по-добра защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения“ (ЛЕО) е съфинансиран от Европейския съюз, чрез програма „Граждани, равенство, права и ценности“ (CERV).